

Reflectie-instrument Actief Burgerschap (SO)

Doel van het instrument

Met dit instrument willen we een schoolteam laten reflecteren over de invulling van actief burgerschap op hun school. Door middel van enkele richtvragen zet het de deelnemer(s) aan om de eigen schoolse werking in kaart te brengen met betrekking tot aspecten die raken aan burgerzin en democratie. De vragen zijn ontworpen om de werking te expliciteren, te stimuleren en verdere vragen op te roepen. Ze zijn (meestal) geformuleerd als ja-neen vragen om reflectie en discussie op te roepen, niet om zwart-wit antwoorden te verkrijgen. Deelnemer(s) mogen op hun eigen manier genuanceerd antwoorden op de vragen, vanuit de context van de school (vb. 'ja, maar ...' of 'soms wel, soms niet omdat ...'). Het instrument kan op een cyclische wijze ingezet worden en kan desgewenst aangevuld worden met eigen aandachtspunten of vragen vanuit de school. Niet alle vragen dienen één voor één en achtereenvolgens beantwoord te worden. Wenselijk is wel binnen elk kwadrant en voor elk thema enkele vragen te bekijken.

De algemene doelstellingen van het instrument zijn:

- Een open en dynamische dialoog over de werking en visie rond actief burgerschap tot stand brengen of versterken
- Een basis leggen voor het in kaart brengen van de werking
- Co-learning stimuleren

Het is belangrijk op te merken dat er geen juiste of foute antwoorden zijn op de vragen. Het instrument vertelt de school niet of ze 'goed' of 'slecht' bezig is. Het geeft een beeld van de intensiteit van de werking, niet van de kwaliteit. Er is immers niet één beste manier om aan burgerschapsvorming te werken. Het instrument is daarom geen evaluatieformulier of checklist.

Het instrument is ontwikkeld door Kavadias & Dehertogh, en is gebaseerd op de resultaten van het onderzoeksproject 'Scholen en burgerschapseducatie: de totstandkoming van de vraag tot ondersteuning binnen scholen' (Kavadias & Dehertogh, 2010).

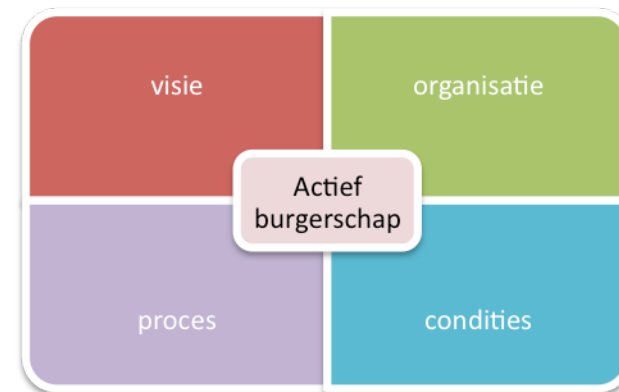
<http://www.kbs-frb.be/publication.aspx?id=270652&LangType=2067>

Focus van het instrument

De focus ligt op vier kernelementen in de werking rond actief burgerschap:

1. de visie van de school op actief burgerschap
2. de organisatorische inbedding
3. het proces van de werking
4. de omstandigheden of condities

Voor elk van deze elementen worden vragen aangeboden in onderstaand schema. We delen de vragen in naar de vier kernelementen of kwadranten en daarna volgens thema. Aangezien de vier elementen onderling samenhangen, kunnen sommige vragen in meerdere kwadranten geplaatst worden. We bieden elke vraag echter één maal aan in het kwadrant waar ze primeert om het denkproces aan te wakkeren.

KWADRANT	THEMA	VRAAG
VISIE	Aanwezigheid visie	<p>Heeft de school een eigen visie op burgerschapsvorming?</p> <p>Is deze de visie het resultaat van een eigen denkoefening of vnl. gebaseerd op externe documenten (bv. van de onderwijskoepel)?</p> <p>Staan de visie en uitgangspunten voor de aanpak of de werking op papier beschreven?</p> <p>Wordt er in het pedagogisch project van de school uitdrukkelijk verwezen naar (aspecten) van burgerschapseducatie?</p> <p>Is de visie van de school op democratisch burgerschap expliciet zichtbaar in de inrichting, decoratie en publiciteit van de school?</p>
	Gedragenheid	<p>Vindt de meerderheid van het lerarenteam dat het (ook) de taak is van de school om leerlingen aspecten van democratisch burgerschap bij te brengen?</p> <p>Heeft de meerderheid van de leerkrachten een beeld van wat democratisch burgerschap betekent volgens de vakoverschrijdende eindtermen (VOET-EN)?</p> <p>In het geval de school een visie heeft, kent de meerderheid van het team de visie van de school?</p> <p>Heeft het huidige lerarenteam (of een belangrijk deel ervan) meegewerkt aan deze visie?</p> <p>Is de visie van de school al eens afgetoetst bij het leerkrachtenteam? Is er al eens overleg en discussie over geweest?</p> <p>Is er een draagvlak bij de directie om te werken rond burgerschapseducatie?</p>
ORGANISATIE	Intern	<p>Is er iemand (of zijn meerdere personen) in de school verantwoordelijk voor de werking rond de VOET-en en meer specifiek rond democratisch burgerschap?</p> <p>Deelt de verantwoordelijke resultaten van zijn of haar werkzaamheden actief mee aan anderen in het schoolteam?</p> <p>Is er een werkgroep rond burgerschapsvorming?</p> <p>Is er iemand of zijn er meerdere leerkrachten actief bezig met burgerschapsvorming (zonder dat ze een coördinerende of verantwoordelijke functie opnemen of als werkgroep functioneren)?</p> <p>Worden leerlingen betrokken bij het opzetten van werkingen rond burgerschap (vb. via leerlingenraad)?</p>
	Extern	<p>Hebben mensen die bezig zijn met burgerschapsvorming een netwerk van aanbieders, andere scholen, organisaties, ...?</p> <p>Houden mensen die bezig zijn met burgerschapsvorming zich op de hoogte van het externe aanbod? Blijven ze up to date?</p> <p>Wordt binnen de scholengroep informatie uitgewisseld? Is er overleg met andere scholen over (mogelijke) werkingen?</p>

PROCES		
Opstartfase	<p>Wordt er doorgaans bewust overlegd/nagedacht over een themakeuze voor een initiatief rond democratisch burgerschap?</p> <p>Wat is de aanleiding geweest in het verleden om een initiatief op te starten (media, ervaring, overleg, extern aanbod, ...)?</p> <p>Wie informeert zich en hoe geraakt men aan informatie?</p> <p>Zijn er criteria, maatstaven of vaste werkwijzen om voor een bepaalde vorm van (externe) informatie of aanbod te kiezen?</p> <p>Op basis waarvan maakt men keuzes?</p>	
Planning	<p>Wie neemt de planning van een initiatief op zich?</p> <p>Is er overleg en afstemming in de onderlinge werking rond burgerschapseducatie?</p> <p>Stelt men voor de werking doelstellingen op die men op korte en / of lange termijn wenst te bereiken?</p> <p>Hoe verloopt de planning van initiatieven? Is er een duidelijke timing, fasering, taakverdeling, budget,?</p>	
Extern aanbod	<p>Maakt de school gebruik van (een vorm van) extern aanbod?</p> <p>Indien wel, waarover gaat het dan? Is men vooral op zoek naar materiaal of naar externe begeleiding, of naar beide?</p> <p>Prefereert de school volledig afgewerkt materiaal of wil ze zelf inbreng hebben als ze beroep doen op een extern aanbod?</p> <p>Werkt de school soms <u>samen</u> met een externe aanbieder om een initiatief op te zetten?</p>	
Werkwijze	<p>Werkt de school expliciet aan democratisch burgerschap <u>binnen</u> lessen/vakken?</p> <p>Waarom wordt binnen lessen gewerkt?</p> <p>Komt het thema actief burgerschap aan bod in andere lessen dan de gebruikelijke kandidaten zoals godsdienst, niet-confessionele zedenleer, geschiedenis, gedrags- en cultuurwetenschappen, pav, ...?</p> <p>Werkt de school aan actief burgerschap in <u>projecten</u>?</p> <p>Werkt de school aan actief burgerschap via <u>inspraakmogelijkheden</u> op school?</p> <p>Werkt de school aan actief burgerschap via <u>uitstappen/uitwisselingen/lezingen</u>?</p> <p>Is de <u>leerlingenraad</u> een actief orgaan in de school? Worden hun voorstellen opgevolgd?</p> <p>Slaagt de leerlingenraad er in om voldoende leerlingen die niet in die raad zitten inspraak te geven in de schoolwerking?</p> <p>Kan de omgang tussen leerlingen en leerkrachten eerder als "formeel", dan wel als "informeel" worden omschreven op de school?</p> <p>Kunnen leerlingen gemakkelijk terecht bij hun klasleerkracht, coördinator of een vertrouwensleerkracht voor persoonlijke problemen of kwesties?</p> <p>Zijn klasgesprekken en discussierondes rond burgerschapsthema's mogelijk binnen de school?</p> <p>Is er ruimte voor debat in de meeste vakken of is dit voorbehouden aan vakken zoals godsdienst, niet-confessionele zedenleer, geschiedenis, gedrags- en cultuurwetenschappen, pav, ...?</p> <p>Nemen de meeste leerkrachten een houding aan in de les, die een vrij debat en discussie toelaat?</p> <p>Werken de meeste leerlingen actief en enthousiast mee als er debatten en discussierondes zijn?</p>	
Verankering	<p>Wordt een initiatief rond burgerschap aangeboden aan alle leerlingen of enkel aan vrijwillige geïnteresseerde leerlingen?</p> <p>Worden er doelgroepen afgebakend voor een initiatief?</p> <p>Worden initiatieven herhaald?</p> <p>Heeft of wil de school een leerlijn voor (een aspect van) democratisch burgerschap over meerdere leerjaren?</p>	

	Evaluatie	<p>Evalueert de school de werking rond democratisch burgerschap (in het algemeen en/of per initiatief) op regelmatige basis? Probeert de school na te gaan welke werkvormen, projecten, lessen, ... enige invloed hebben op de leerlingen? Hoe doet ze dit?</p> <p>Heeft de school een beeld van haar behoeften aan ondersteuning voor burgerschapsvorming? Weet ze waar ze eventueel nog ondersteuning bij zou kunnen gebruiken?</p>
	Registratie	<p>Houdt de school een overzicht bij van de werking aan actief burgerschap (of VOET-EN in het algemeen)? Welke vorm neemt dit aan? Hoe wordt dit geregistreerd?</p> <p>Kan de school zonder al te veel extra administratieve inspanningen aantonen hoe ze werkt aan actief burgerschap? Gebruikt de school evaluatie- en registratiegegevens om toekomstige initiatieven of projecten te plannen?</p>
CONDITIES		<p>Welke stimulansen en/of belemmeringen ervaart de school of ervaren individuele leerkrachten om te werken rond burgerschapseducatie?</p>
	Aanbod	<p>Kan de school voldoende aanspraak maken op een extern aanbod voor hun werking? Vindt ze haar weg in het aanbod?</p>
	Middelen	<p>Is er nascholing voorzien in verband met burgerschapseducatie? Maken leerkrachten hier gemakkelijk gebruik van? Kan de school voldoende geld vrijmaken of inzamelen voor een werking?</p>
	Motivatie	<p>Slaagt de school er in om voldoende tijd vrij te maken voor een werking rond democratisch burgerschap? Worden leerkrachten sterk aangeraden te werken rond actief burgerschap, of gebeurt dit op geheel vrijwillige basis? Is het volledige team gemotiveerd om te werken rond burgerzin? Zijn mensen die werken aan burgerzin (coördinatie, werkgroep, ...) gemotiveerd om er te blijven aan werken? Is de directie gemotiveerd om de werking te ondersteunen of vorm te geven? Is werken aan burgerschapseducatie iets voor alle leerlingen of is het afhankelijk van doelgroep (bv. moeilijk voor BSO-IIn)? Slaagt de school er in een werking op te zetten die aantrekkelijk is voor de leerlingen?</p>
	Aanpak	<p>Slagen de leerkrachten er in hun leerlingen te motiveren om te werken rond actief burgerschap? Op welke manier tracht de school om te gaan met eventuele belemmerende factoren? Hoe pakt ze dit aan? Zoekt ze actief manieren om met beperkingen of belemmeringen om te gaan?</p>